

PROJEKTAS „VISUOMENĖS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS KOKYBĖS GERINIMAS, DIEGIANT VISUOMENĖS SVEIKATOS TECHNOLOGIJŲ VERTINIMO SISTEMĄ IR NEPAGEIDAJAMŲ ĮVYKIŲ REGISTRAVIMO SISTEMĄ“

NR. VP1-4.3.-VRM-02-V-05-012

Projekto veikla Nr. 1.3.1. Visuomenės sveikatos technologijų vertinimo atlikimas

TELEFONU TEIKIAMOS KONSULTACIJOS METANTIEMS RŪKYTI

Vertinimo ataskaitos santrauka

Projekto vadovas: dr. Rolanda Valintėlienė

Projekto grupės vadovas: Raimonda Janonienė

Atsakingi vykdytojai: Ieva Radzevičiūtė, Iveta Petraitytė, Rasa Povilanskienė

Projekto vykdymo terminas: 2014 – 2015 m.

Pagrindimas. Rūkymas išlieka dažniausia išvengiama mirties priežastis visoje Europoje. Lietuvos sveikatos sistemoje, sprendžiant tabako vartojimo problemas, didelis dėmesys skiriamas tabako vartojimo prevencijai, tačiau norintiems mesti rūkyti asmenims paslaugos nėra išplėtos. Dauguma rūkančiųjų norėtų mesti rūkyti, tačiau tik nedidelei daliai bandžiusiųjų pavyksta tai padaryti savarankiškai. PSO kaip vieną iš pagalbos metantiems rūkyti būdų, rekomenduoja įsteigti telefoninę pagalbos liniją, kuri norintiems mesti rūkyti asmenims, teiktų konsultacijas, kaip tai padaryti.

Tikslas – atlikti telefonu teikiamų konsultacijų asmenims, norintiems mesti rūkyti, veiksmingumo, technologijos taikymo organizacinį ir ekonominio efektyvumo vertinimą.

Medžiaga ir metodai. Vertinant telefonu teikiamų konsultacijų veiksmingumą, Cochrane sisteminė apžvalga „Metančių rūkyti konsultavimas telefonu“ buvo papildyta naujausių tyrimų duomenimis. 2012-2015 m. anglų kalba publikuotų tyrimų paieška buvo vykdoma duomenų bazėse MEDLINE (per OVID), PsycINFO, Cochrane, Social Science Citation Index. Vertinant kokios priemonės skatina rūkančiuosius kreiptis į telefoninę pagalbos liniją, buvo atliktas The Community guide sisteminės apžvalgos „Tabako vartojimo ir pasyvaus rūkymo poveikio mažinimas: pagalbos telefonu intervencijos“ atnaujinimas, naudojant Cochrane sisteminės apžvalgos atnaujinimo strategiją.

Siekiant sužinoti, kokie telefonu teikiamos pagalbos metantiems rūkyti modeliai vyrauja ES šalyse, buvo parengtas klausimynas ir 2015 m. balandžio mėn. išplatintas 27 ES valstybių institucijoms. Atsakymus pateikė 17 šalių (61 proc.). Papildomai informacija buvo renkama iš internetu pasiekiamų šaltinių: institucijų, organizacijų internetinių svetainių, tarptautinių ataskaitų, konferencijų pranešimų, mokslinių publikacijų.

Telefonu teikiamų konsultacijų ekonominio efektyvumo vertinimas atliktas apskaičiuojant šios paslaugos pirmines investicijas Lietuvoje ir einamuosius kaštus 10 metų laikotarpiui.

Ekonominiam efektyvumui pagrįsti apskaičiuota, kiek kainuotų kiekvienai papildomai išsaugomi gyvenimo metai, kai 35 – 64 metų amžiaus rūkančiajam suteikus konsultaciją, jis meta rūkyti bent 12 mėnesių. Į analizę buvo įtraukti tik darbingo (35 – 64 m.) amžiaus rūkantys asmenys, atsižvelgiant į prieinamus duomenis (riziką numirti nuo rūkymo sąlygojamų ligų, rūkymo paplitimo duomenis).

Rezultatai. Telefonu teikiamos reaktyvios ir proaktyvios konsultacijos yra veiksmingos norintiems mesti rūkyti asmenims. Reaktyvių konsultacijų efekto dydis (RR), vertinant ilgalaikę abstinenciją, yra 1,29 (95% P.I. 1,16-1,43) bei 1,28 (95% P.I. 1,20-1,37) vertinant trumpalaikę abstinenciją. Proaktyvių konsultacijų efekto dydis (RR) yra 1,34 (95% P. I. 1,22-1,46). Didesnis konsultacijų skaičius yra susijęs su didesniu efekto dydžiu.

Masinės informavimo priemonės, nemokamos pakaitinės nikotino terapijos priemonės bei sveikatos priežiūros specialistų siuntimai konsultacijoms gali būti veiksmingi būdai, siekiant padidinti skambučių skaičių į telefoninę pagalbos liniją. Siūlant nemokamą pakaitinę nikotino terapiją galima tikėtis skambučių skaičių padidinti 267,7%. Taikant reklamą per masines informavimo priemones bei sveikatos priežiūros specialistų siuntimus konsultacijoms taip pat padidėja skambinančiųjų skaičius, tačiau dėl tyrimų heterogeniškumo bendras efekto dydis nebuvo skaičiuotas.

ES šalių apklausos rezultatai parodė, kad nėra vieningo pagalbos metantiems rūkyti paslaugų teikimo modelio. Dažniausiai telefonines pagalbos linijas steigia ir jas finansiškai remia valstybė. Skambučių skaičius į telefonines pagalbos linijas tarp ES šalių skiriasi dešimtimis kartų. Dvejuose trečdaliuose tyrime dalyvavusių ES šalių konsultacijos teikiamos vidutiniškai 7-8 val. per dieną, dažniausiai darbo dienomis ir darbo valandomis. Įprastai skambučiai į telefoninę pagalbos liniją yra nemokami. Visose telefoninės pagalbos linijose teikiama reaktyvi pagalba, du trečdaliai linijų taip pat teikia ir proaktyvias konsultacijas, yra plėtojamoms interaktyvios konsultacijos internetu bei bendravimas su klientu el. paštu.

Atliekant ekonominį vertinimą, apskaičiuota, kad 2003 – 2013 m. laikotarpiu Lietuvoje dėl rūkymo sąlygojamų ligų mirė 19681 35-64 m. amžiaus asmuo. Daugiausiai rūkymo sąlygojamų mirčių Lietuvoje 2003 – 2013 m. laikotarpiu buvo dėl širdies išeminės ligos (10478 mirties atvejai) bei trachėjos, bronchų ir plaučių piktybinių navikų (4651 mirties atvejai). Rūkymo sąlygojama ekonominė žala Lietuvai pagal prarandamus produktyvumo kaštus dėl pirmalaikės mirties perspektyvos, didžiulė – prarandama 11 959 488 EUR per metus. Įdiegus telefoninę pagalbos liniją Lietuvoje, jos išlaikymas kasmet galėtų kainuoti apie 30 699 EUR. Kaštai tenkantys vienam metančiajam rūkyti palyginti nedideli - 61 EUR, o kaštai tenkantys vieneriems išsaugomiems gyvenimo metams - 9 EUR. Įdiegus tokią intervenciją Lietuvoje, prarasto produktyvumo kaštus būtų galima sumažinti apie 13 proc.; vieneriems išsaugotiems gyvenimo metams tektų 442 EUR išsaugoto produktyvumo kaštų.

Išvados. Telefonu teikiamos konsultacijos norintiems mesti rūkyti asmenims yra veiksmingos. Kreiptis pagalbos telefonu rūkančiuosius gali paskatinti masinės informavimo priemonės, nemokamos pakaitinės nikotino terapijos priemonės bei sveikatos priežiūros specialistų siuntimai. Telefonu teikiamų konsultacijų įgyvendinimas Lietuvoje būtų ekonomiškai naudingas.

Daugiau informacijos Jums gali suteikti Higienos instituto Visuomenės sveikatos technologijų centro Tyrimų ir technologijų vertinimo skyriaus vyr. specialistė Ieva Radzevičiūtė, tel. (8 5) 261 6681 arba el. paštu ieva.radzeviciute@hi.lt.